

Scenariusz zajęć dla klas starszych szkoły podstawowej oraz szkół ponadpodstawowych.

Temat zajęć: „Fake news czy prawda – jak weryfikować informacje w sieci?”

Cele zajęć:

- wprowadzenie w tematykę dezinformacji w sieci – fakenews, manipulacja medialna, propaganda,
- kształtowanie umiejętności krytycznego analizowania informacji i dokonywania wyborów,
- przekazanie wiedzy dotyczącej przeciwdziałaniu dezinformacji,
- zapoznanie uczniów z narzędziami weryfikacji zdjęć, filmów, profili w mediach społecznościowych.

Cele operacyjne:

- uczniowie wiedzą, że w mediach można znaleźć informacje prawdziwe i fałszywe,
- uczniowie znają sposoby weryfikowania wiarygodności źródła, potrafią selekcjonować informację i zachować własny osąd oraz oprzeć się manipulacji,
- uczniowie zachowują się odpowiedzialnie podczas korzystania z sieci,
- uczniowie wiedzą, jakie mogą być konsekwencje podejmowania decyzji pod wpływem fałszywych informacji.

Formy pracy:

praca indywidualna i zbiorowa, praca w grupach

Metody pracy:

- czynne – wykonywanie zadań i ćwiczeń,
- aktywizujące (integracyjne, twórczego rozwiązywania problemów)

Miejsce:

sala wyposażona w komputer/laptop z nagłośnieniem, projektor, ekran

Materiały edukacyjne:

prezentacja multimedialna <https://view.genial.ly/621bd9e5d78bcf001904128a>

Pomoce dydaktyczne:

- wydrukowane informatory dla uczniów

Czas trwania:

45 minut

Przebieg zajęć.

1. Wprowadzenie w tematykę zajęć – burza mózgów – ok. 5 min.

Dyskusja z uczniami na temat:

- Skąd w pierwszej kolejności dowiadują się o wydarzeniach na świecie?
- Co sprawia, że wierzą w to, co przeczytają w sieci?
- Jak ważne jest znajdowanie wiarygodnych informacji?
- Czy moje opinie są naprawdę moje? A może ktoś mówi mi co mam myśleć?

2. Wykład – zapoznanie z terminami fake news, dezinformacja – ok. 5 min.

Natłok informacji, którymi codziennie jesteśmy bombardowani, sprawia, że nie jesteśmy w stanie ich wszystkich analizować. W konsekwencji jesteśmy podatni na manipulacje i coraz trudniej nam odróżnić prawdę od fałszu. Dlatego tak ważne jest krytyczne myślenie i umiejętność rozpoznawania fake newsów.

Fake news to z angielskiego po prostu fałszywa informacja. To treści, które są nieprawdziwe lub nie do końca prawdziwe, ale mimo to są publikowane w serwisach informacyjnych czy na portalach społecznościowych. Często fake newsy mają być traktowane bardzo serio i przekonać nas, że opisują prawdę. Czasem są tworzone w charakterze satyrycznym, ale interpretowane przez ludzi jako prawda i rozprzestrzeniane już nie jako żart, a prawda. Nie zawsze mają one formę tekstową – wykorzystywane są grafiki, zdjęcia, a nawet filmy, w których poprzez obróbkę zmanipulowana jest treść.

Z raportu ogólnoeuropejskiego badania Eurobarometr „Czy żyjemy w rzeczywistości fake newsów?”, przeprowadzonym regularnie przez Kantar TNS na zlecenie Komisji Europejskiej, wynika, że w Polsce z fake newsami spotyka się codziennie lub prawie codziennie aż 75% z nas. 79% traktuje je jako zagrożenie dla demokracji – choć jednocześnie niemal tyle samo (71%) uważa, że umie odróżnić prawdziwą wiadomość od fałszywej.

Ale czy rzeczywiście sami nigdy nie wpadamy w pułapkę? Warto jest zastanowić się nad treściami, które czytamy i traktujemy jako prawdę. Naukowcy mówią, że żyjemy w społeczeństwie postprawdy – a zatem sytuacji, w których fakty nie są już aż tak istotne. Dużo ważniejsze są emocje, osobiste przekonania i wiążąca się z nimi siła przebiccia.

Istnieją grupy osób, dla których celem staje się przedstawianie kłamstwa – fake newsa, postprawdy – w takiej formie, żeby jak najwięcej osób do takich „informacji” dotarło, uwierzyło w nie i je rozpowszechniało, po to, aby osiągać własne cele – niezależnie od tego, czy są one polityczne, ekonomiczne, społeczne, czy jakiegokolwiek inne. Ponieważ gra toczy się o wpływanie na poglądy innych, sposoby na docieranie z fake newsami również muszą być coraz bardziej wysublimowane, aby ludzie wciąż się na nie nabierali.

Poza „zwykłymi” osobami nie można też zapomnieć o kontaktach trolli internetowych czy botów (automatycznych kont użytkowników w mediach społecznościowych, które mogą masowo publikować treści), których wciąż są niezliczone ilości w mediach społecznościowych. Taka masowa, zorganizowana akcja, za którą stoją zleceniodawcy,

mająca określony cel i budżet finansowy nazywana jest **dezinformacją** – z taką właśnie akcją mamy właśnie do czynienia teraz podczas agresji Rosji na Ukrainę. Dezinformacja ma na celu usprawiedliwienie inwazji Rosji oraz ukazanie jej w innym lepszym świetle na arenie międzynarodowej. Takie akcje dezinformacyjne są prowadzone również na terytorium Rosji, gdzie wprowadzono cenzurę, zablokowano dostęp do rzetelnych informacji, po to by Rosjanie popierali decyzje Putina.

3. Przykłady fake news i dezinformacji – pokaz, omówienie przykładów i ukazanie mechanizmów i celów manipulacji – ok. 10 min.

Pokazanie w prezentacji informacji nieprawdziwych – bazując na tematach umieszczonych w prezentacji multimedialnej:

- rzekomy atak na posterunek wojskowy – zniszczony przez Ukraińców,
- wiadomość o braku paliwa i pieniędzy

4. Konsekwencje fake news i manipulacji medialnej – miniwykład – ok 5 min

Fake newsy w „łagodnym” wariacie pokażą nieprawdziwą historię dotyczącą jakiegoś miejsca, jakiejś osoby, która po prostu chwyta za emocje i chętnie jest udostępniana.

W wariacie „średnim” fake newsy mogą oczerniać konkretne osoby – np. poprzez edycję ich zdjęć, aby pokazać coś innego. Słynny jest przykład polityka, który miał pozować do zdjęcia z osobą, która na koszulce miała swastykę – okazało się jednak, że swastyka została dorobiona w programie graficznym.

W skrajnych przypadkach fake newsy bywają również źródłem działań agresywnych lub autoagresywnych – poprzez wykorzystanie skrajnych emocji powodują działania, które mogą zakończyć się kalectwem a nawet śmiercią. Wiele osób może ulegać manipulacji, bo na przykład nie mają dostępu do właściwego źródła informacji (np. wyłudzenia pieniędzy od ludzi starszych - tzw. metoda na wnuczka).

5. Jak rozpoznać fake newsy? – miniwykład, prezentacja – ok. 5 min.

Instrukcja Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich - jak w ośmiu krokach zweryfikować informację:

- rozważyć źródło (rozumieć jego cele i intencje), - jaka redakcja odpowiada za to źródło, kto jest jej właścicielem, kto nam przekazuje tę informację, gdzie ta informacja jest nam przekazana, na jakiej stronie itp.,
- czytać całość artykułu, nie tylko nagłówek (aby zrozumieć cały materiał),
- sprawdzić autorów, by zweryfikować, czy są oni wiarygodni. Nie zawsze jest to możliwe, ponieważ nie wszystkie artykuły są podpisane z nazwiska oraz nie wszyscy autorzy – nawet w wiarygodnych treściach – są podpisani. Jeśli jest taka możliwość dobrze jest wyszukać nazwisko autorki czy autora i zobaczyć inne treści, które ta osoba tworzy,
- sprawdzić tę informację w innych źródłach (upewnić się, że podają te same informacje),
- znaleźć datę publikacji (aby zobaczyć, czy informacje są aktualne),

- upewnić się, czy to fakt czy opinia,
- przemyśleć własne uprzedzenia (by zobaczyć, czy nie wpływają one na nasz osąd),
- zapytać ekspertów (uzyskać potwierdzenie od niezależnych ludzi dysponujących wiedzą na dany temat, konsultacje z innymi, nauczycielami, dorosłymi).

Warto też przyjrzeć się samemu sposobowi publikacji wiadomości:

- Czy znajduje się na znanej nam stronie internetowej?
- Czy adres tej strony nie budzi naszych wątpliwości?
- Czy język newsa jest poprawny, czy zachowana jest ortografia i interpunkcja?

Jeśli nie, może to być słabej jakości tłumaczenie fake newsa, który ma za zadanie dotrzeć do jak największej liczby odbiorców.

- Jakie emocje wzbudza w nas dana treść? Czy jest przygotowana tak, by wywołać w nas gniew, złość, pogardę?

Jeżeli tak, to jest w najwyższym stopniu podejrzana i lepiej jej nie ufać.

6. Narzędzia do weryfikacji informacji – ok. 10 min.

Narzędzia do weryfikacji zdjęć:

- wyszukiwarka google zakładka images – odwrotne wyszukiwanie obrazków - wklejamy zdjęcie i ukazują się wyniki, porównujemy daty publikacji
- Tin Eye - <https://tineye.com>

Narzędzia do weryfikacji informacji:

- <https://demagog.org.pl/>
- <https://fakenews.pl/>
- <https://www.snopes.com/>
- <https://sprawdzam.afp.com/>

5. Wnioski z zajęć – 5 min.

Podsumowanie najważniejszych treści – W dobie rozwoju Internetu jako głównego źródła informacji fake newsy i dezinformacja stanowią poważne zagrożenie. Przy ogromnej liczbie danych i wiadomości, które docierają do nas każdego dnia, trudno nam jest kontrolować ich prawdziwość i jakość. Dlatego tak ważne jest krytyczne myślenie i zasada ograniczonego zaufania do źródeł.

Pomyśl zanim udostępnisz:

- kto jest autorem, jakie jest źródło informacji (czy to nie strona plotkarska?)
- skąd pochodzi treść (czy są badania naukowe, czy można to sprawdzić?)
- kiedy to powstało?

- jaki jest kontekst wiadomości?

- dlaczego chcesz to udostępnić?

Scenariusz powstał na bazie materiałów Fundacji Orange, Kulczyk Foundation oraz Informatorów Fundacji Szkoła z Klasą Asy Internetu.

Opracowała mgr Sylwia Kusyk

Pedagog PPP